

Lekce 10: Odlučitelné a neodlučitelné předpony

Předpony be, ge, ent, emp, er, ver, zer. Du kaufst ein vs. du verkaufst Seznámení s předponami jako příprava na minulý čas (versucht vs ausgesucht) Slovosled při použití odluč. předpon

Obsah

1. Přízvuk
2. Slovotvorba
3. Předpony u sloves
 1. Neodlučitelné předpony
 2. Odlučitelné předpony
 3. Částečně odlučitelné a částečně neodlučitelné předpony
4. Shrnutí

Cíl:

Osvojíš si pravidla používání odlučitelných a neodlučitelných předpon u sloves v němčině. Naučíš se rozpoznávat rozdíl mezi těmito typy předpon a správně je používat ve větách. Procvičíš si přízvuk u těchto předpon a pochopíš jeho roli při výslovnosti. Tvoříš věty s odlučitelnými a neodlučitelnými předponami v přítomném čase.

1. PŘÍZVUK V NĚMČINĚ (die Betonung, der Akzent)

Co je to přízvuk?

Označení pro zvýraznění jedné slabiky ve slově nebo slova ve větě, díky čemuž ji (ho) vyslovujeme silněji než ostatní slabiky (slova).

Důležitý pro:

- ▶ rozlišování významu slov/vět
- ▶ správná výslovnost
- ▶ v různých jazycích se přízvuk může nacházet na různých místech ve slově a často dodává slovu rytmus a intonaci
- ▶ správný přízvuk v cizím jazyce získáme hlavně praxí (poslech, procvičování výslovnosti a nácvik konkrétních příkladů) anebo dlouhodobým pobytem v příslušném jazykovém prostředí

2 hlavní druhy:

1. Větný přízvuk - Satzакzent
2. Slovní přízvuk - Wortакzent

1. Větný přízvuk - Satzакzent

Cvičení 1 - přečti následující větu tak, aby jsi zdůraznil/a že:

1. NEMUSÍŠ vstávat brzy
2. nemusíš vstávat BRZY
3. TY nemusíš vstávat

Př. Am Montag muss ich nicht früh aufstehen. V pondělí nemusím brzy vstávat.

V německých větách přízvuk zdůrazňuje nejdůležitější část informace, čímž pomáhá posluchači pochopit, na co se mluvčí zaměřuje. Německý větný přízvuk je poměrně **flexibilní** a jeho umístění závisí na kontextu a významu věty (co mluvčí považuje za nejdůležitější).

Hlavní pravidla větného přízvuku v němčině:

- ▶ - na plnovýznamových slovech - slovesu, pod. jm., příd. jm. či příslovci
- ▶ - většinou co nejvíce vpravo ve větě
- ▶ - předložky, spojky, částice a pomocná slovesa bývají obvykle nepřízvučné, pokud nenesou specifický důraz

I. Přízvuk na nové informaci

V němčině je přízvuk kladen na slovo, které přináší novou nebo klíčovou informaci. To je obvykle slovo, na které chce mluvčí zaměřit pozornost.

Př. Das ist ´Robert.

Robert wohnt in ´Dresden.

II. Přízvuk na sloveso v neutrálním kontextu

Ve větách bez zvláštního důrazu nebo kontrastu je přízvuk obvykle na slovesu, protože nese hlavní dějovou informaci.

Př. Er ´arbeitet viel. On hodně pracuje. → Sloveso arbeitet nese hlavní význam věty.

III. Přízvuk na kontrastní informaci

Pokud je potřeba vyjádřit rozdíl nebo protiklad mezi dvěma informacemi, přízvuk se přesune na slovo, které zdůrazňuje kontrast.

Př. Ich trinke ´Tee, nicht Kaffee. Piji čaj, ne kávu. → Slovo Tee má přízvuk, pro zdůraznění rozdílu.

2. Slovní přízvuk - Wortakzent

Důraz leží na slabice ve slově. Hlavní pravidla německého slovního přízvuku:

- ▶ na přízvučných předponách (odlučitelné předpony: an, auf, aus, ...) AUFstehen
- ▶ na přízvučných příponách u cizích slov (-ieren, -ie, -ion,...) telefoniEREN, NatiON
- ▶ na první slabice u jednoduchých nebo dvouslabičných slov BEcher, SCHUle
- ▶ **u slov složených:**
- ▶ **Determinativkomposita:** STRAßENbahn, HAUStür, WEIHNACHTsbaum - přízvuk na určujícím slově
- ▶ **Kopulativkomposita:** SCHWARZ-WEIß - přízvuk na obě dvě slova
- ▶ **u zkratk:**
- ▶ **Složení z písmen a slova:** U-Bahn - přízvuk leží na písmenu
- ▶ **Slova tvořená pouze písmeny:** USB - přízvuk leží na posledním písmenu
- ▶ **Krátká slova:** Kilo - první slabika je přízvučná

OBTÍŽNOSTI ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH STUDUJÍCÍCH

SE SLOVNÍM PŘÍZVUKEM V NĚMČINĚ

V češtině i slovenštině je přízvuk pevně na první slabice každého slova, což v němčině neplatí. Umístění přízvuku se mění. V němčině bývá přízvuk na první slabice pouze u základních slov, ale předpony nebo složená slova mohou toto pravidlo měnit.

- ▶ Nezvyk na přízvuk v první slabice základního slova

Př. arbeiten (pracovat) - přízvuk na první slabice ARbeiten

chybně arBEiten

- ▶ Přízvuk u cizích slov

Cizí slova nebo složená slova si často ponechávají přízvuk podle původního jazyka nebo ho mají na jiném místě (většinou poslední a předposlední slabice). Studující mají tendenci přízvuk umísťovat na první slabiku, což není vždy správné.

Př. Polizei (policie) - přízvuk je na poslední slabice PoliZEI

Mathematik (matematika) - přízvuk na poslední slabice MathemaTIK nebo MatheMATIk

LimoNAde - slova s koncovkou -ade - přízvuk na předposlední slabice

chybně POLizei, MATHematik, LImonade

- Rozlišování mezi odlučitelnými a neodlučitelnými předponami

Studující mají problémy pochopit, že přízvuk v němčině závisí na typu předpony.

Odlučitelné předpony jsou přízvučné, zatímco neodlučitelné nikoliv.

V češtině předpony nemají vliv na přízvuk.

Př. anrufen (zavolat) ANrufen - odlučitelná předpona má přízvuk

verstehen (rozumět) verSTEHen - neodlučitelná předpona ver- je nepřízvučná

chybně VERstehen

Kromě těchto hlavních tří komplikací existují i další, jako je rytmus řeči, dynamika přízvuku, délka hlásek, nepřízvučnost předložek a výjimky u složených slov. Tyto problémy vyžadují cílené procvičování a poslech, protože správné zvládnutí přízvuku je klíčové pro přirozenou výslovnost a porozumění v němčině.

Cvičení 2 - V následujících šesti německých slovech označ přízvuk. Ústně

1. verstehen
2. Schokolade
3. anrufen
4. Universität
5. ZDF
6. Obstkern

2. SLOVOTVORBA

Odvozování slov (derivace) - týká se pod. jm., příd. jm., sloves, příslovcí

- tvoření nových slov pomocí menší změny základního slova - přidáním předpony nebo přípony nebo změny kmenové samohlásky:
 - schnell (rychlý) → **superschnell** (superrychlý)
 - lehren (učit) → der **Lehrling** (učeň)
 - krank (nemocný) → die Krank**heit** (nemoc)

i Nejpoužívanější předpony s přibližným významem (u některých německých předpon nelze přesně určit význam, např. er-, ge- nebo ver-):

Předpona	Přibližný význam	Příklad
ab-	od-	abbinden (odvázat)
aus-	směr zevnitř ven	ausgeben (rozdát, vydat)

Předpona	Přibližný význam	Příklad
ein-	směr dovnitř	der Eingang (vchod)
ent-	opak významu slovesa	entspannen (uvolnit)
entgegen-	proti, naproti	entgegenkommen (vyjít vstříc)
er-	mnoho různých významů	die Erleichterung (ulehčení)
miss-	negace slovesa	missbrauchen (zneužít)
mit-	spolu, dohromady	mitgehen (jít spolu)
super-	velmi	supermodern (supermoderní)
hyper-	velmi	hyperkritisch (velmi kritický)
ultra-	velmi	Ultrakurzwellen (velmi krátké vlny)
ur-	zesiluje význam	uralt (prastarý)
ver-	mnoho různých významů	vertrauen (důvěřovat)
vorbei-	okolo, kolem	vorbeifahren (jet kolem, míjet)
zer-	roz-	zerbrechen (rozlomit)
zurück-	směr nazpět	die Zurückgabe (navrácení)

Nejpoužívanější přípony s přibližným významem:

Přípona	Přibližný význam	Příklad
-bar	možnost, potvrzuje první část	befahrbar (sjízdny)
-er	koncovka pro mužský rod, často povolání	der Lehrer (učitel)
-fähig	schopen čeho	leistungsfähig (práceschopný)
-frei	prostý čeho	kalorienfrei (nekalorický)
-haltig	obsahuje něco	koffeinhaltig (obsahující kofein)
-chen, -lein	zdrobňuje	das Häuschen (domeček)
-lich	možnost	erklärlich (vysvětlitelný)
-schaft	více významů (např. společenství)	die Verwandtschaft (příbuznost/enstvo)
-ung	různé významy	die Ordnung (pořádek)

Přípona	Přibližný význam	Příklad
-wert	výhodné, vyplatí se	lesenswert (stojící za přečtení)

Předpony jsou nedílnou součástí slovo tvorby a často mění význam základního slovesa. Stejný princip platí pro přípony (-ung, -heit, -lich), které ale nejsou tématem této lekce.

Ukážeme si to na příkladu slovesa laufen (běžet), které může mít s různými předponami odlišné významy.

Cvičení 3 - Najdi ve slovníku český překlad následujících sloves. Ústně

entlaufen - úteci, uprchnout
verlaufen - vinout se, táhnout se; probíhat, konat se; zabloudit
ablaufen - odtékat; odvíjet se; uplynout, vypršet
unterlaufen - narazit na co, setkat se; přihodit se, vloudit se

Podívejme se společně na tato slovesa do [slovníku](#).

3. PŘEDPONY U SLOVES

Z hlediska přízvuku dělíme v němčině předpony na:

- ▶ přízvuchné
- ▶ nepřízvuchné

Podle toho, zda zůstávají spojené se slovesem nebo se při časování oddělují od slovesa:

1. Neodlučitelné předpony
2. Odlučitelné předpony
3. Částečně odlučitelné a částečně neodlučitelné předpony

1. Neodlučitelné předpony

- ▶ jsou nepřízvuchné
- ▶ zůstávají pevně spojeny se slovesem ve všech formách (předpona nikdy není oddělena od slovesa)
- ▶ mezi neodlučitelné předpony patří (8):
- ▶ **be-** besuchen (navštívit), bezahlen (zaplatit), beantworten (odpovědět), beenden (ukončit), bekommen (obdržet)
- ▶ **ge-** gewinnen (vyhrát), gehören (patřit), gefallen (líbit se), genießen (užívat si), geraten (dostat se do)

- ▶ **ent-** entscheiden (rozhodnout se), entdecken (objevit), entstehen (vzniknout), entfernen (odstranit, vzdálit)
- ▶ **emp-** empfehlen (doporučit), empfinden (cítit, pociťovat), empfangen (přijímat např. signál, hosty), empören (rozhořčit, pohoršit)
- ▶ **er-** erklären (vysvětlit), erreichen (dosáhnout), erleben (zažít), erkennen (rozpoznat), erholen sich (odpočinout si)
- ▶ **ver-** verstehen (rozumět), versuchen (zkusit, pokusit se), vergessen (zapomenout), verkaufen (prodat), verlieren (ztratit)
- ▶ **zer-** zerbrechen (rozbít), zerreißen (roztrhat), zerstören (zničit), zerfressen (prožrat), zerlaufen (rozpustit se)
- ▶ **miss-** missbrauchen (zneužít), missverstehen (špatně pochopit), missachten (nedbat), misshandeln (týrat), misslingen (nepodařit se, selhat)

Př.

Wir **besuchen** unsere Freunde. Navštěvujeme naše přátele.

Wann **entscheidet** ihr euch? Kdy se rozhodnete?

Er **vergisst** nie sein Handy. Nikdy nezapomene svůj telefon.

Empfiehlt du mir ein gutes Restaurant? Doporučíš mi nějakou dobrou restauraci?

Cvičení 4 - Vyber předponu, která do řady nepatří.

Odkaz na cvičení: <https://learningapps.org/watch?v=ps92sf7ct24>

Cvičení 5 - Rozděl slovesa na ta s odlučitelnou a s neodlučitelnou předponou.

Odkaz na cvičení: <https://learningapps.org/watch?v=pq3vkvtm524>

OPAKOVÁNÍ SLOVOSLEDU V NĚMČINĚ

Odkaz na [Quizlet](#):

1. Na jakém místě stojí v německé oznamovací větě sloveso?

Př. Petra **geht** heute ins Kino.

2. Na jakém místě stojí v otázce doplňovací (začínající W-slovem) sloveso?

Př. Wo **wohnst** du?

3. Kde stojí sloveso v otázce zjišťovací?

Př. **Wohnst** du in der Slowakei?

4. Kde stojí zápor nicht, pokud neguje celou větu?

Př. Ich komme heute nicht.

5. Pokud chci negovat jenom určitou část věty, kde stojí zápor nicht?

Př. Ich komme nicht aus Tschechien.

6. Na jakém místě stojí v oznamovací větě modální sloveso?

Př. Roman **kann** nicht schwimmen.

7. Kde, ve větě s modálním slovesem, vždy stojí významové sloveso ?

Př. Ich und Beate **müssen** morgen unsere Wohnung aufräumen.

2. Odlučitelné předpony

► jsou přízvučné

► v přítomném čase a v préteritu se oddělují od slovesa a přesouvají se **na konec věty**

Př.

Ich **stehe** heute nicht **auf**. Dnes nevstávám.

Ich stand heute nicht auf. Dnes jsem nevstal. (minulý čas - préteritum)

auf/stehen - vstát

U časovaného slovesa stojí odlučitelná předpona na konci věty.

Předpona zůstává u slovesa když:

stojí-li sloveso ve tvaru **infinitivu na konci věty** (např. ve větě s modálním slovesem) nebo ve větě vedlejší

Př. Ich kann heute nicht **aufstehen**. Nemůžu dnes vstát.

(Infinitiv ↑)

Ich weiß, dass ich heute nicht aufstehe. Víím, že dnes nevstanu.

při tvoření přičestí minulého v minulém čase perfekt

Př. auf/stehen - vstát

Ich bin **aufgestanden** Vstal/a jsem.

auf + ge + standen

Zde vkládáme předponu **ge-** mezi odlučitelnou předponu a slovesný kmen

Mezi nejčastější odlučitelné předpony patří:

- ▶ **an-** anrufen (zavolat), anfangen (začít), ankommen (dorazit), anhören (poslechnout si), anschauen (podívat se)
- ▶ **auf-** aufstehen (vstát), aufmachen (otevřít), aufhören (přestat), aufschreiben (napsat), aufräumen (uklidit)
- ▶ **aus-** aussteigen (vystoupit), ausgehen (jít ven), aussehen (vypadat), ausmachen (vypnout), ausziehen (svléknout)
- ▶ **mit-** mitkommen (jít s), mitmachen (zúčastnit se), mitnehmen (vzít s sebou), mitbringen (přinést), mitsingen (zpívat s)
- ▶ **ab-** abholen (vyzvednout), abfahren (odjet), abschreiben (opsat), abwaschen (umýt), abnehmen (zmenšit, sundat)
- ▶ **zu-** zustimmen (souhlasit), zumachen (zavřít), zunehmen (přibírat)
- ▶ **fern-** fernsehen (dívat se televizi)
- ▶ **fest-** feststellen (zjistit)
- ▶ **vor-** vorstellen (představit)
- ▶ **ein-** einkaufen (nakoupit)
- ▶ atd. (Do této skupiny patří všechny, které nejsou v ostatních dvou skupinách.)

Př.

Ich rufe dich am Abend an. Zavolám ti večer.

Warum steigt Jana schon aus? Proč už Jana vystupuje?

Holst du mich um 3 Uhr ab? Vyzvedneš mě ve 3 hodiny?

Cvičení 6 - Vyber správnou větu.

Odkaz na cvičení: <https://learningapps.org/watch?v=pire7cttv24>

Cvičení 7 - Dopiš správné tvary sloves s odlučitelnými a neodlučitelnými předponami.

Odkaz na cvičení: <https://learningapps.org/watch?v=p3bc9y4wa24>

Cvičení 8 - Spoj správně první a druhou část vět.

Odkaz na cvičení: <https://learningapps.org/watch?v=powx7xkb524>

